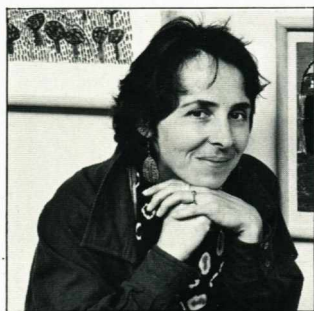


*Förintelse i
Paradiset*

FÖRINTELSE I PARADISET

är en utställning med den kanadensiska fotografen Elaine Brières bilder från Östtimor. Bilderna togs 1974, året innan Östtimor invaderades av Indonesien. Utställningens bilder skildrar "paradiset" innan den indonesiska invasionen och sätts i kontrast till texten, som skildrar den "förintelse" som sedan 1975 pågår i Östtimor. Den svenska dubbelmoralen i förhållande till det kultur- och folkmord som drabbat Östtimor skärskådas särskilt i utställningen.



ELAINE BRIÈRE:

"Jag föddes i Nanaimo i Kanada 1946. Min far var fiskare och jag växte upp i småstäder utmed Stilla Havskusten. Mitt intresse för fotografering väcktes 1968 då jag arbetade som guide i den

gamla spökstaden Dawson City i norra Kanada. Mina första motiv var indianer, eskimåer och de gamla skovelhjul som ligger utspridda längs Yukonfloden sedan guldruschens dagar. Sedan jag arbetat för Yukon Daily News tillbringade jag hela 1974 i Sydostasien, där jag fotograferade byliv. Det första område jag besökte var Östtimor, som då fortfarande var en portugisisk koloni och ett av de mest isolerade och kulturellt mångfasetterade områdena i den delen av Stilla Havet. När jag återvände till Kanada blev jag engagerad i arbete för att skapa en bättre förståelse för kulturen i Sydostasien. Speciellt började jag arbeta med projekt, som har till syfte att skapa en plats i det allmänna medvetandet i väst, om de östtimoresiska folkens öde."

FÖRINTELSE I PARADISET

har producerats av **Östtimorkommittén**/Björn Larsson, Magnus Bergmar, **Föreningen Fjärde Världen**/Henrik Persson med stöd från **Riksutställningar**/Clas Günther och **SIDA**. Tord Svensson har svarat för teknik och fondmålningar.

Katalogredaktör & layout: Magnus Bergmar

Framsidan: Palmvin av Elaine Brière

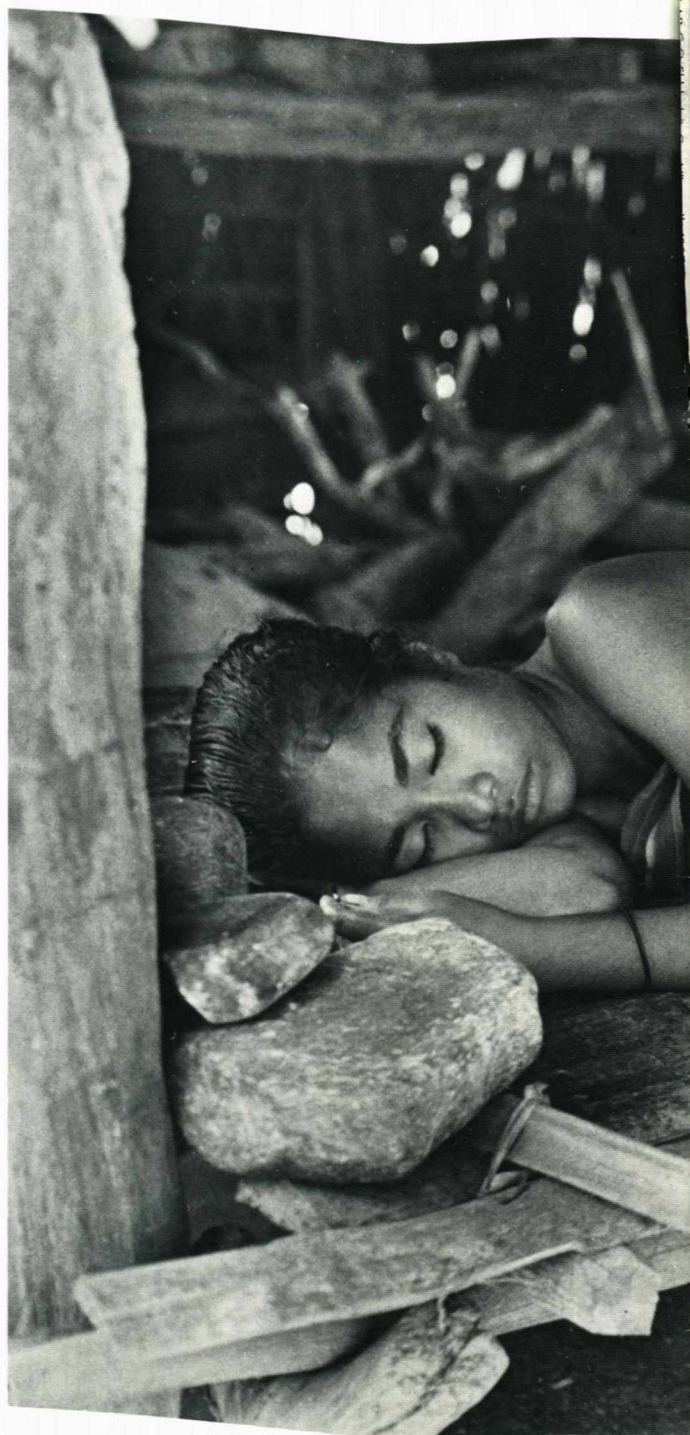
Katalogtexter: Björn Larsson, Henrik Persson, Magnus Bergmar

Utställningen beställes från Östtimorkommittén, Riddargatan 38, 2 tr, 114 57 Stockholm. Tel. 08-67 49 69. Beställare betalar frakten till nästa utställningsort. 50 ex av denna katalog medföljer utställningen. Fler kataloger kan rekvireras på ovanstående adress.

Bli stödmedlem i Östtimorkommittén genom att betala in minst 100 kr på pg 18192-5. Använd samma pg för stöd till Fretilin, men märk talongen Fretilin.

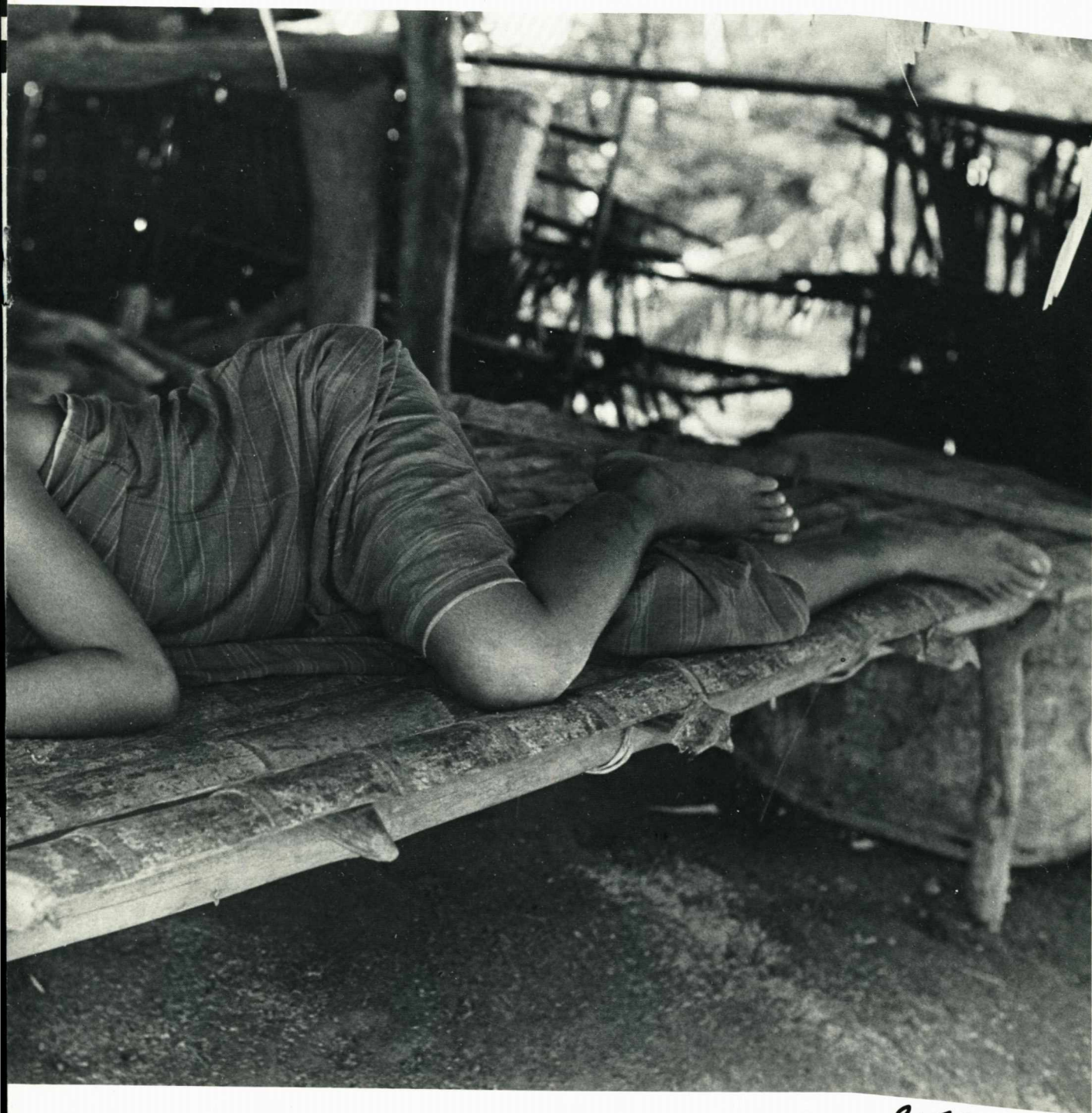
Lästips: Det grymma spelet – Sveriges roll i Indonesiens folkmord i Östtimor 1975–1985 (Östtimorkommittén/Björn Larsson). Amnesty Internationals rapport om Östtimor. Funu – The Unfinished Saga of East Timor av Fretilins FN-representant Jose Ramos Horta (70 kronor, från Östtimorkommittén). The Flow of life. Essays on Eastern Indonesia av J. Fox (Cambridge 1980).

Berättelsen om **Apan och Hajen** på sid. 6 insamlades av antropologen David Hicks, när han besökte Carabaulo-kungadömet i Viquequedistriktet i Östtimor i slutet av 1960-talet.



Fátima, East Timor, 1974





B. K. Sjöström

Moder Jords död

*Urnan är inte rutten
Vasen är inte sprucken
Huden är inte trasig*

*Benet är inte brutet
Munnen talar fortfarande
Tungan formar fortfarande ord*



Moder Jords död är en myt hos mambai-folket på Östtimor. Den berättar om hur Moder Jord, efter att hon framfött bergen, stenarna, träden, gräset och de första människorna, blir sjuk och dör. Men kroppen förblir hel och hon talar fortfarande. Hon instruerar sina barn och sin man, himmelen, i hur man utför viktiga ritualer.

Mambai-folket är ett av 30 etniskt och kulturellt skilda folkgrupper på ön Timor. Här finns 15 språkgrupper och 37 dialekter. Men trots detta kan man tala om en "timoresisk" helhetskultur.

Ursprungsbefolkningarna på Timor härstammar från malajer och melanesier. Men ett omfattande handelsutbyte, och hundratals år av portugisisk och holländsk kolonialism, har satt sina spår. Det gäller såväl befolkningssammansättning som språk och religion.

På Timor finns även arabiska, kinesiska och afrikanska folkgrupper, liksom människor som påminner om Australiens ursprungsbefolkning aboriginer.

I öns centrala bergstrakter lever atonifolket, som tros vara ättlingar till de första invånarna. Det tetum-talande befolkningen kom senare. Tetum är nu den dialekt som fungerar som ett lingua franca i kontakterna mellan de skilda folken på Östtimor.

Timor ligger i skärningspunkten mel-

lan två områden, där en malajisk-indonesisk befolkning möter en melanesisk. Här finns folkgrupper som tillhör båda dessa etniska huvudfamiljer, men också de som kraftigt blandats upp med portugiser.

Före kolonisationen fanns en traditionell politisk struktur på Timor. Under 1600-talet bestod den av en mängd små prins- eller kungadömen, vilka i sin tur var sammansatta av grupper av lösa bysamfälligheter.

Rivalitet mellan kungadömen ledde till framväxten av två imperier, ett på västra Timor och ett på de centrala och östra delarna av ön.

När holländarna anlände 1613 uppstod hård konkurrens med portugiserna om dåtidens viktigaste exportprodukt från Timor – sandelträ.

Under 1800-talet stred de "svarta" portugiserna – topasserana, portugiser blandade med ursprungsbefolkningen – med vita portugiser om makten. På bägge sidor fanns också olika ursprungsbefolkningar, som stred under sina respektive kungar – liurai.

Holländarna genomförde tvångsflyttningar och gjorde kraftiga ingrepp i den traditionella kulturen. Portugisernas styre var mer indirekt.

Det förekom uppror mot de båda kolonialmakterna av Timors folk. 1910–1912 utropades till och med en

självständig stat på södra Timor. Men upproret slogs ned.

Holländarna regerade över den västra delen av Timor, som blev det indonesiska Västtimor då den Indonesiska Republiken bildades. Portugiserna behöll kontrollen över den östra delen av Timor ända tills Demokratiska Republiken Östtimor utropades den 28 november 1975.

Traditionellt lever Timors folk på svedjejordbruk med ris, majs och rotfrukter som huvudgrödor. Jorden kan ägas individuellt, men det vanligaste är att den ägs av klanen och brukas av familjerna efter behov.

Den nära samhörigheten mellan människa och natur är det som hela kosmologin och religionen bland Timors ursprungsbefolkningar kretsar kring. De högsta väsendena är Fader Himmel – som ibland knyts till solen – och Moder Jord – som ibland knyts till regnet.

När en släktskapsgrupp inom makassae-folket samlas vid förfädernas härd, genomför de vid vissa tillfällen en ritual som kallas "att berätta slutet" under vilken en bagge och en höna offras. Detta sker vid ett träd och en sten, som tillsammans föreställer Fader Himmel och Moder Jord. Trädet och stenen – himmel och jord – är förenade genom att stenen placerats så att den vidrör trädet.



Släktskapsgruppen kurar ihop sig vid denna sin heligaste plats. Väktaren av Myterna och Traditionen tar upp sången:

*Himmel, jord, skapa människan åt oss
Skapa barn
Skapa kvinnan åt mig
Och mannen åt mig
Daggen kommer till jorden
Fukten kommer till jorden
Den föder oss
Den när oss
Den uppfyller oss
Den får oss att växa*

Därefter följer bad i en helig bergsflod, kollektivt beteltuggande och hopp över ett bål. Sedan går man tillbaka till klanhuset under tystnad. Därefter nytt beteltuggande som föreställer en vigselakt i grupp. Den natten sover alla kvinnorna tillsammans i klanhuset, medan alla män ligger under huset.

Den portugisiska kolonialepoken har efterlämnat spår också i folkreligionen på Östtimor. På många platser är den portugisiska flaggan integrerad i religionen, som en viktig symbol som binder en by till sina förfäder. Enligt mam-bai-folkets myter är portugiserna timoresernas yngre bröder. Fotografier från områden där Fretilin-gerillan har sitt fäste, visar att motståndsrörelsens flagga ersatt den portugisiska i vissa ritualer. ●

MYTENS ÖVER OCH UNDER

Hos tetum-folket på östra Timor spelar en indelning av olika företeelser i motsatsparet "äldre bror" och "yngre släkting" en viktig roll. Det är inte bara vanliga mänskliga släktingar som delas in på detta vis, utan även samhället och världen så som vi känner den. Termerna "äldre broder" och "yngre släkting" uttrycker symboliskt relationerna mellan olika människor i samhället.

En man är tillexempel "äldre broder" – **maun** – i förhållande till sin fru. Hon är i sin tur "yngre släkting" – **alin** – till sin man.

En **maun** är, till vardags, överordnad **alin**. Men i heliga och religiösa sammanhang vänds detta till sin motsats. Då är **alin** – som också står för det kvinnliga – överordnat **maun** – som står för det manliga.

I ritualer och myter skildras ofta hur det som är "över" på detta sätt byter plats med det som är "under".

Varje tetumkungadöme eller -klan har sin skapelsemyt. Särskilda historieberättare – ofta sitter de under ett stort träd – återger dem, för att roa, uppröra

eller förklara hur tingens ordning har uppstått.

Myt-berättelserna utspelar sig vid den tid då världen skapades och djuren kunde tala. I de populäraste berättelserna är Apan hjälte. Han står för **alin**-inslaget, och är alltså en kvick och intelligent "yngre släkting". Rollen som "äldre broder" spelas omväxlande av Krokodilen, Hunden och Hajen.

I myten, som återges på nästa sida, om Apan och Hajen, vill Apan försöka lura Hajen. Apan vill inte dela mat och trädgård (odlingar) med Hajen. Men eftersom det är en grundläggande tanke hos tetum-folket att sådant **måste** fördelas rättvist mellan människor, misslyckas Apan i sitt uppsåt.

Ändå får myten ett lite oväntat slut; Hajen blir ägare till hela trädgården. I andra berättelser kan Apan segra, eller resultatet bli oavgjort. Där finns ett underliggande budskap: Verkligheten är inte statisk. Den som är "över" kommer inte alltid att vara "över". Den som är "under" kommer inte alltid att vara "under".

APAN OCH HAJEN

Vid den tiden när världen skapades levde den stora Hajen i havet och Apan bodde på land. En dag började de tillsammans anlägga en trädgård. Apan klättrade med lätthet upp i ett träd. Hajen började också klättra, men det gick dåligt.

De två djuren bar trädstammen till en källa, och högg den till ved för att göra upp eld med. De planterade majs och satte upp ett staket runt sin trädgård. Sedan började det regna.

Sedan ljög Apan för Hajen: "Åh, Haj! Om jag skall kunna njuta av den här maten måste jag få ta hit min fru och resten av familjen, så att jag kan dela den med dem."

Det förslaget tyckte Hajen inte om. Han sa till Apan att det vore mera rättvist att dela upp trädgården i två halvror, så kunde var och en av dem bruka den som han ville.

Det ville Apan inte gå med på. "Vore det inte bättre", föreslog han, "om vi hade en löptävling – med hela trädgården som insats?"

"Topp!" sa Hajen. "I morgon tävlar vi!" Apan sprang snabbt hem.

På natten dök Hajen ner i havet för att smida en plan tillsammans med sinat tre bröder. Senare samma natt smög sig de fyra hajarna upp på torra land. En efter en intog de i hemlighet var sin position i trädgården. Den första placerade sig vid startlinjen, den andra lite längre fram vid tävlingsbanan, den tredje ännu längre fram och den fjärde vid mållinjen.

På morgonen frågade Apan Hajen: "Nå, är du beredd?"

Hajen svarade: "Vi sätter igång!"

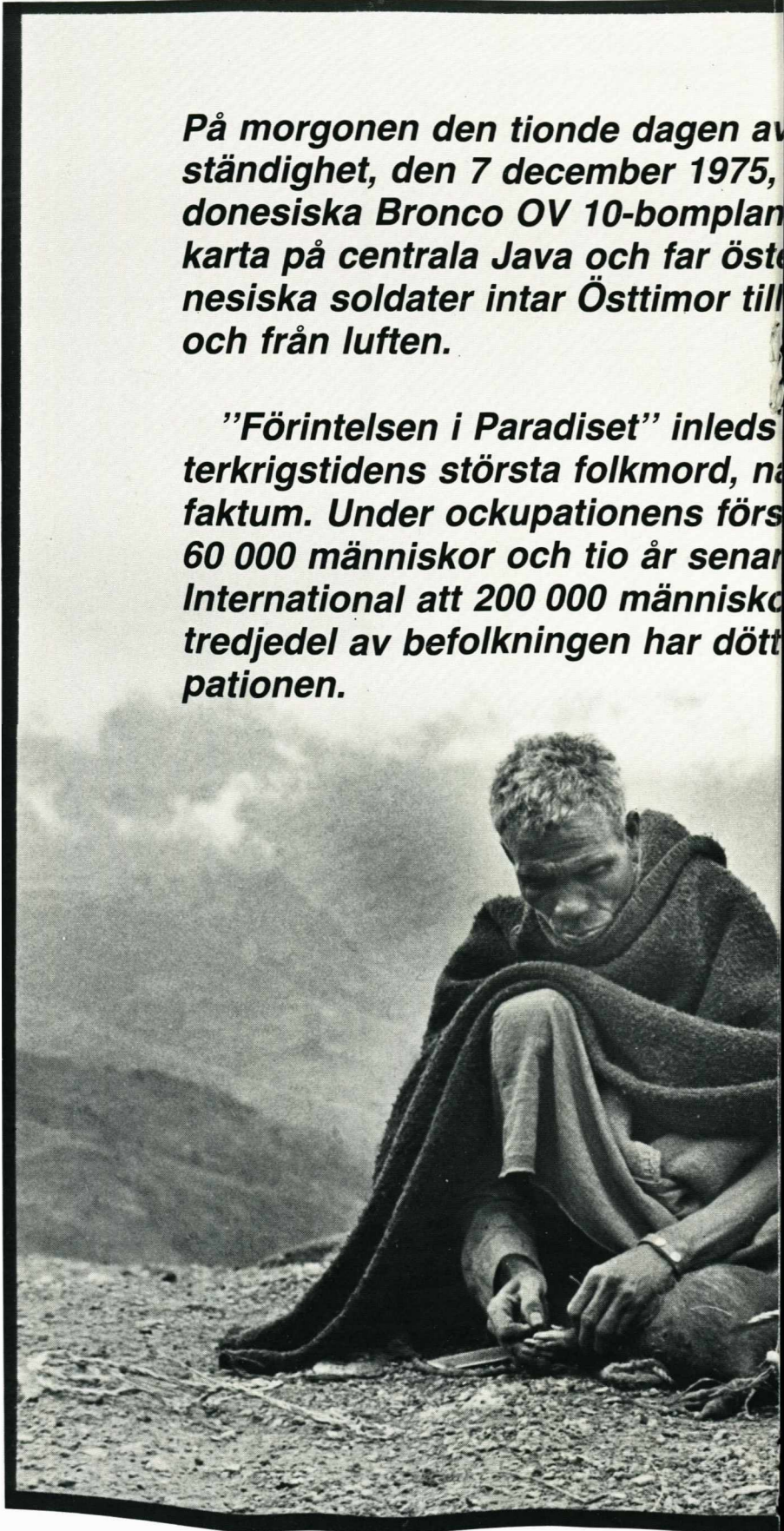
De började springa. Hajen kunde inte hålla farten särskilt länge medan Apan däremot sprang fortare och fortare. Hajen kunde helt enkelt inte springa. Han började snart kippa efter andan, medan Apan tog ut stegen. Det verkade som om Apan skulle kunna springa i evighet... Men Hajen kunde inte hålla jämna steg. Han flämtade och flämtade under det att Apan fortsatte sitt sprinterlopp... Nej, Hajen klarade inte av det.

Inom kort hade Apan hunnit halvvägs på banan i trädgården. Därefter spurtade han mot mål, övertygad om att han skulle hinna fram före Hajen. Med en sista kraftansträngning gick Apan i mål. Han hade sprungit sitt lopp.

Men sedan blev Apan nästan tokig. Hajen var redan där. "Åh Apan!" sa Hajen, "Vi två tävlade, och när vi hunnit halvvägs verkade det som om du sprang fortast – men det var i själva verket jag som var snabbast! Åh, nu är trädgården bara min!" Apan blev väldigt arg. Han grät och grät. Men sedan traskade han hem. Nu tillhörde hela trädgården Hajen."

På morgonen den tionde dagen av ständighet, den 7 december 1975, donesiska Bronco OV 10-bomplan karta på centrala Java och far öster. Donesiska soldater intar Östtimor till och från luften.

"Förintelsen i Paradiset" inleds terkrigstidens största folkmord, närmast faktum. Under ockupationens första 60 000 människor och tio år senare International att 200 000 människor tredjedel av befolkningen har dött under ockupationen.



Förinte

Östtimors själv-
lämnar femton in-
sin bas Jogja-
erut. 32 000 indo-
lands, sjövägen

och snart är ef-
äst Kampuchea, ett
ta år dödas minst
re skriver Amnesty
or – närmare en
till följd av ocku-



lse i Paradiset

ÖSTTIMOR

är fem gånger större än Gotland och beläget i den indonesiska övärldens utkanter, knappt 50 mil nordväst om Australien. Ön domineras av en öst-västgående bergskedja, som bestämmer mycket av levnadsvillkoren, på Östtimor. Ön har de längsta torrperioderna i hela Sydostasien och regnperioderna delar landet i två nederbördsområden. De södra kustområdena har två regnperioder, vilket möjliggör två skördar om året.

Vid tiden för självständigheten uppskattade katolska kyrkan befolkningen till närmare 700 000 personer. Mindre än 20 procent av befolkningen är stadsbor. De flesta av dessa, 65 000, bor i huvudstaden Dili. Analfabetismen är mycket hög. Omkring en tredjedel av befolkningen är katoliker. De övriga är anhängare till naturreligioner eller muslimer.

Ekonomi: Lantbruk med självhushåll dominerar. Exporten är baserad på främst plantagejordbrukens grödor. De främsta exportprodukterna var, före Indonesiens sjöblockad, kaffe och sandelträ. BNP per invånare är 600–3 000 kronor.

Resurser: Olja, naturgas, mineraler, skog, strategiskt läge.

INDONESIENS MERITER SOM FÖRTRYCKARE

Indonesien är stort, från Irland till Ural på längden och från Skottland till Spanien på bredden. Det är världens femte folkrikaste land, strategiskt viktigt beläget mellan Indiska Oceanen och Stilla Havet. Det är rikt på råvaror, bl a olja, men fortfarande industriellt svagt och i takt med sjunkande oljepriser alltmer skuldsatt. Indonesien har dock en stor potentiell marknad, som fler än Sverige och Bofors upptäckt.

"Han är lika repressiv som general Augusto Pinochet i Chile; och om han ännu inte nått slaktarens i Kampuchea, "Pol Pots", rekord, så försöker han, på den lilla ön Timor, utplåna vad som finns kvar av den minskande befolkningen", skriver Washington Post i en ledare den 29 april 1986.

Det är Indonesiens presi-

"Attacken mot Östtimors huvudstad som till stora delar skedde utan motstånd, blev en av de mest brutala operationerna inom modern krigsföring. Hundratals timoreser mejades ner urskiljningslöst på Dilis gator . . . Indonesiska soldater bröt sig in i hus, speciellt i dem med synliga Fretilin-flaggor, och dödade hela familjer . . . !

Australiern James Dunn beskriver den indonesiska invasionen, som han blev ögonvittne till. Den indonesiske översten A. P. Kalange beskriver senare hur en invasion ska gå till:

"Man satsar inte lite grann. Man kör på direkt – bok! – och talar sedan om för resten av världen att man är där. Det är så man ska göra, som ryssarna i Afghanistan."

Philadelphia Inquirer

Knappt fyra månader efter invasionen säger Indonesiens dåvarande utrikesminister Adam Malik:

50 000 – 80 000 kan ha dött – det är väl inget att tala om. Det är ju krig!"

Canberra Times 1 april 1976.

Dagen innan invasionen av Östtimor lämnade USAs president Ford och utrikesminister Kissinger den indonesiska huvudstaden Djakarta, där de besökt president Suharto. De uttryckte "förståelse för Indonesiens hållning i Östtimorfrågan".

Invasionsdagen upphör alla telefon- och telexförbindelser med Östtimor. Sedan dess är Östtimor ett ockuprat land i total avskildhet från omvärlden. Ingen av de få observatörer som har tillåts besöka Östtimor har fått resa fritt och lyssna till den lokala befolkningen. Till och med indonesier måste ha tillstånd för att få besöka vad deras regering påstår vara Indonesiens 27:e provins.

Den vittnesmål som når omvärlden om vad som händer på Östtimor har främst samlats in av katolska präster och smugglats ut med brev. Svenska Dagbladets medarbetare skriver den 27 mars 1987:

"I Östtimor viker inte de lokala myndigheterna från journalistens sida. Man kan därför inte röra sig fritt . . . SvD ville intervjua den ka-



tolska biskopen . . . men det avslogs. Inte heller fick vi träffa någon av de katolska prästerna."

Invasionen drivs med stor brutalitet. Massakrerna är otaliga. Inte ens äldre och barn skonas. Havande kvinnor får sina magar uppsprättade.

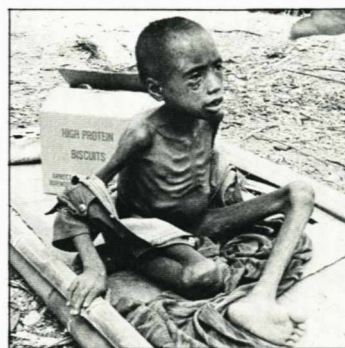


Bild tagen vid Röda Korsets besök på Östtimor.

Majoriteten östtimoreser flyr till de otillgängliga bergsområdena varifrån motståndet organiseras.

Tre år senare jagar det indonesiska flygvapnet ner folk från bergen och bombar deras skördar. Syftet är att svälta ut befolkningen. De svältande timoreser, som skyndar ner från bergen i tiotusentals drivs samman i strategiska byar längs slättnadens vägar. Detta för att underlätta militärens kontroll över dem. Byinvånarna tillåts endast odla på små jordplättar nära lägren och tvingas sedan ge bort sin skörd till indonesiska myndigheter. Militären distribuerar sedan bara mat till dem som kan visa upp de ID-kort som militären delat ut.

Svältkatastrofen är ett faktum och efter internationella påtryckningar tillåts Internationella Röda Korset – fyra år efter inva-

sionen – besöka Östtimor. David Delapraz från Röda Korset anser att situationen är värre än på sin tid i Biafra:

"Jag såg människor i ett tillstånd som endast var jämförbart med vad som förekommit koncentra-



Xanana Gusmao, ledaren för Fretilins armé Falantil, i överläggningar om eldupphör med Indonesiens Purwanto, ansvarig för styrkorna på Östtimor.

tionsläger under andra världskriget!"

Amnesty International skriver i sin Östtimorrapport, 1985, att 150 000 – 300 000 människor, närmare halva befolkningen, flyttats ihop i de strategiska byarna. Man skriver också att omkring 200 000 människor, nära en tredjedel av befolkningen, dödades av krig och svält under ockupationen.

Ärligen återkommande indonesiska offensiver avlöser varandra. Den grymmaste äger rum under 1982 då Indonesien mobiliserar omkring 50 000 män i åldrarna 15–50 år från de strategiska byarna. I "Operation Paggar Betis – Staket av ben" får de, utan vapen, bilda levande skyddsvärn för de indonesiska soldaterna när de ger sig upp i bergen för att försöka inringa Fretilin-gerillan.



Trots denna och andra offenser är motståndet så starkt att Indonesien sätter sig vid förhandlingsbordet i Fretilinkontrollerat område. Den 23 maj 1983 skrivs ett eldupphör-avtal under, som Indonesien bryter den 16 augusti samma år. Indonesiens OB Benny Murdani deklarerar då:

"Vi tänker använda all arsenal vi kan uppbringa. Denna gång är det inte längre någon lek. Vi ska krossa motståndet skonslöst."

Drygt ett år senare tvingas han för nyhetsbyrån Reuter medge att striderna ännu fortgår:

"Jag säger inte att inget slut är i sikte, men det kommer att ta tid . . . Det gäller att segra över folks hjärta och förstånd."

Sedan hösten 1986 pågår "Operation Kikis – Utplåning". Samma dag, den 20 februari 1986, som Sveriges regering beslutar sig för att sälja svenska vapen för över 200 miljoner kronor till ockupationsmakten Östtimor, publiceras ett utsmugglat brev från Östtimor till biskop da Costa Lopes, påvens tidigare sändebud i landet.

"Dagligen levereras döda kroppar till kyrkogården i Dili. En ny kyrkogård byggdes och den är nästan full . . . Längre in i landet möts du av människor som inte får lämna sina byar bortom tre kilometer. De måste alltid bära pass, som utfärdats av den indonesiska militärmakten. Det händer ofta att östtimoreser anklagas för att ha kontakt med gerillan. Då utsätts de omedelbart för tortyr och massakrer . . . Människorna lever i konstant fruktan. Milisen patrullerar under

natten. I Uatalari har indonesierna satt upp taggtråd runt byns centrum. Vid femtiden på eftermiddagen måste hela byns befolkning inställa sig innanför detta inhägnade område. På så vis blir befolkningen allvarligt utsatt för hunger.



Bild tagen av indonesisk soldat.

"I Maupitili arresterades 3 personer . . . Efter allvarlig tortyr utpekades fem män som ledare. De fördes till byns torg . . . En överlöpare uppdrogs att hugga huvudena av de fem . . . skar honom . . . utan att lyckas skära av hans huvud. En indonesisk soldat gjorde med sin kniv slut på de fem . . . Den indonesiske officeren förbjöd folk att gråta . . . tvingade folket att dansa krigsdans runt kropparna. Den som inte deltog skulle ges samma behandling."

Deras trädgårdar och planteringar fördärvas. De lever som boskap under vapenhot . . . I inlandet tvingar militären våra kvinnor att ta (preventivmedels-) injektioner och tabletter. Det är ett sätt vår fiende har att förstöra vår etniska identitet."

Parallellt med folkmordet utför Indonesien ett kulturmord

mot Östtimors befolkning. Tvångsförflyttningarna gör att stora delar av dem som överlevt ockupationen skiljs från de traditionella platser som deras produktionssätt och hela kultur är knutna till.

En medveten **indonesisering** pågår. Den har som mål att binda Östtimor fastare till Indonesien, som landets 27:e provins. I ett transmigrationsprogram med stöd från Världsbanken, förflyttas indonesier till Östtimor. Landets administration är indonesiserad och endast det indonesiska språket får läras ut i skolan. Kulturmordet beskrivs så här av biskop Carlos Belo, påvens nuvarande sändebud i Östtimor.

"Hela folk rycks upp med rötterna och placeras i strategiska byar. Det är en katastrof för människorna vilkas produktionssätt och hela kultur är knutet till bestämda platser i naturen . . . Stora grupper av indonesisk befolkning flyttas in. Endast det indonesiska språket lärs ut i skolorna . . . Det finns en timoresisk kultur, som består av ord, attityder, känslor . . . sätt att vara, uppföra sig och att se på världen. Försöken att indonesisera det timoresiska folket genom stora kampanjer för Pancasila, den indonesiska statsideologin, och genom att skilja folket från deras egen världsåskådning, innebär ett långsamt mord på den timoresiska kulturen. Att döda deras kultur är att döda människorna själva . . ."

Östtimor är ett sorgligt kapitel i det internationella samfundets omsorg om de mänskliga rättigheterna. Fler regeringar än den svenska har sålt ut dessa rättigheter för östtimoreserna av hänsyn till egna intressen i Indonesien. Även om Indonesien idag skulle dra sig tillbaka från Östtimor har landet förorsakats skador, som det skulle ta årtionden att reparera. Landet är lagt i ruiner, en tredjedel av befolkningen är utplånad och de flesta ledarna har dödats. En präst skriver:

"Vi, prästerskapet i Östtimor, känner till folkets lidanden och ångslan och åser hopplöst hela förintelseprocessen, framställd i skenet av sanning, och förutser den oförlåtliga utplåningen av ett folk."

dent Suharto som beskrivs så. Men hans och den indonesiska regimens meritlista vad gäller brott mot de mänskliga rättigheterna stannar inte vid de 200 000 människoliv, som den indonesiska ockupationen av Östtimor krävt.

Suharto kom till makten via en kupp 1965 och genomförde inom ett halvår ett massmord på mellan en halv och en miljon meningsmotståndare: kommunister, vänstersympatisörer, fackföreningsledare, nationalist, arbetare, bönder och intellektuella. Långt in på 70-talet hade Indonesien 100 000 politiska fångar och fortfarande får många f d kommunister inte rösta, ta statliga jobb, osv.

Trots försök att putsa upp fasaden förblir Indonesien den värsta militärdiktaturen i Sydostasien. Korruptionen är monumental, vilket öknamnet på presidentskan Suharto, "Madame 10%", antyder.

Press och opposition är tystade. De återkommande valen har som uppgift att bekräfta regeringspartiet Golkar's makt. I valkampanjen har de två "oppositionspartierna" inte rätt att kritisera regeringens politik eller att tala om de grundläggande problemen i samhället.

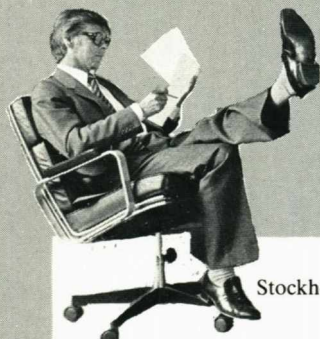
Indonesien är involverat i stridigheter även på annat håll än i Östtimor. 1962 övertog Indonesien västra Nya Guinea från Holland. Ett av villkoren var att en folkomröstning skulle hållas om huruvida befolkningen ville tillhöra Indonesien. "Omröstningen" genomfördes genom att indonesisk militär utsåg 1 000 papuanska män till att rösta för områdets en miljon invånare. De tvingades sedan, med tortyr, mutor och hot mot anhörigas liv, att rösta för anslutning till Indonesien.

Nu styr Indonesiens militär Västra Papua med järnhand. 150 000 personer beräknas ha dödats sedan Indonesien tog över. Indonesien försöker utplåna papuanerna – ursprungsbefolkningens – kultur på skilda sätt. I ett stort transmigrationsprojekt flyttas nu tiotusentals indonesiska bönder till Västra Papua.

En gerilla – OPM – bedriver väpnad kamp. Rapporter om indonesiska räder över gränsen till Papua Nya Guinea (östra delen av ön), övergrepp mot flyktingar från Västra Papua, m m indonesiskt våld är vanliga.

TACKBREVET SOM HEMLIGSTÄMPLADES

Sedan Sverige, för andra året i rad, 1981 lagt ned sin röst vid FN-omröstningen om Östtimors rätt till självbestämmande, sände den indonesiske ambassadören ett tackbrev till den dåvarande svenske utrikesministern Ola Ullsten (fp). Tackbrevet sekretessbelades!



Ola Ullsten (fp)
utrikesminister
1979–1982.

foto/ÅKE MALMSTRÖM

Stockholm, December 3, 1981

Ers Excellens,

Jag har äran att framföra en hälsning till Ers Excellens och att ge uttryck för min personliga liksom också min Regerings tacksamhet för den svenska delegationens beslut att lägga ned sin röst vid omröstningen om Östtimor i Förenta Nationernas Generalförsamling den 24 november 1981, därmed upprätthållande sin position i detta ärende.

Sveriges inställning så som den uttrycks i röstförklaringen betraktas av min Regering som ett erkännande av de framgångsrika humanitära hjälpinsatserna och utvecklingen i området, såväl som en fingervisning om ett vidare samförstånd med Republiken Indonesien.

Regeringen i Republiken Indonesien vill, mot bakgrund av den Svenska Regeringens inställning, uttrycka en uppriktig förhoppning om utökat stöd från Sverige när det gäller Östtimor.

Än en gång vill jag framföra min personliga såväl som min Regerings tacksamhet för den Svenska Regeringens värdefulla stöd och förståelse vid Förenta Nationernas 36:e Generalförsamling. Jag begagnar mig själv av detta tillfälle att för Ers Excellens förnya en försäkran om min största högaktning.

Achmad Djumiril
Ambassadör

SVERIGE

Sverige prioriterar sina relationer till Indonesien och sviker därför de folkmordsdrabbade östtimoreserna. Så handlade Sverige under de borgerliga regeringarna och så fortsätter Sverige att handla under socialdemokratiska regeringar.

Det hela har sin början vid 1970-talets mitt. Befrielsekrigen i de portugisiska kolonierna i Afrika leder till självständighet och bidrar till fascismens fall i Portugal. Förhoppningarna är stora. Så ock i en f d portugisisk koloni i en annan del av världen, Republiken Östtimor. Men Östtimors självständighet varar bara i tio dagar innan den regionala stormakten Indonesien invaderar landet. Folk- och kulturmordet mot östtimoreserna inleds.

Sverige värnar till en början ett litet lands rätt i en hårdnande värld.

– Östtimorfrågan rör principer som är grundläggande för vår svenska utrikespolitik, i första hand folkens rätt till självbestämmande och oberoende, skriver dåvarande utrikesministern, Karin Söder (c), till Östtimorkommittén den 11.11.1977.

Socialdemokraternas talesman i Östtimorfrågan, Mats Hellström, har samma uppfattning.

– Östtimors folk har en oavvislig rätt till självbestämmande och oberoende... Det är mycke viktigt att vi icke gör Indonesien till viljes genom att glömma bort det folkmord som fortfarande pågår, säger Hellström i riksdagen den 5.12.1979.

Sverige röstar följaktligen för Östtimors rätt till självbestämmande i FN. Dessutom avsätts mindre summor för katastrofhjälp till de nödställda på Östtimor.

Men något är i görningen. Dåvarande handelsministern, Hadar Cars (fp), leder en handelsdelegation till Indonesien 1977. Samma år exporterar Sverige – under öppet krig – sina första vapen till ockupationsmakten Indonesien sedan Östtimor invaderades.

– En export som direkt och snabbt hjälper Indonesien att föra sitt fruktans-

värda krig i Östtimor, säger Mats Hellström i riksdagen den 9.3.1979.

Det dröjer något, till 1980, innan Sverige under borgerlig regering tar det svekfulla steget fullt ut. Vid den årliga omröstningen om Östtimors rätt till självbestämmande i FN avstår Sverige från att rösta. Sverige förklarar sitt avhopp med att ett samarbete med Indonesien krävs för att man ska kunna få in humanitär hjälp till Östtimors befolkning. En befolkning som lider av ockupationsmakten Indonesiens krig, till vilket Sverige samtidigt exporterar vapen!

Den 29.4.1980 beskriver Axel Andersson (s) i riksdagen den allvarliga situationen i Östtimor:

– Östtimor hotas nära nog av utplåning, angripet som det är av en hänsynslös och brutal invasionsarmé... Människorna har fösts samman i strategiska byar för att hållas under kontroll... och saknar fullständigt möjlighet att försörja sig.

I april året efter kör Indonesien ut Internationella Röda Korset ur Östtimor inför den stora militära offensiv som förestår. Den borgerliga regeringen, som avsatt pengar för nödhjälpsverksamhet i Östtimor, protesterar inte när hjälpen avbryts.

Parallellt med att Sverige för första gången lägger ned sin röst i FN begär regeringen att Sverige ska få observatörsplats i "Inter Governmental Group for Indonesia", IGGI, ett biståndskonsortium till stöd för Indonesien.

– Ett olyckligt avsteg från en sedan länge etablerad princip om medverkan i biståndskonsortier. Sverige vare sig har eller planerar att ha omfattande utvecklingssamarbete med Indonesien, påpekar Gertrud Sigurdson (s), m fl, ett särskilt betänkande.

När Sverige 1981 för andra året i rad avstår från att rösta för Östtimor i FN framför Indonesien, via sin Stockholmsambassadör Achmad Djumiril, sitt tack till Sverige. Tackbrevet, ställt till dåvarande utrikesministern Ola Ullsten (fp) sekretessbelägges (se brevet här bredvid).

STATISTIK ÖVER ETT ANTYTT SAMBAND MELLAN ETT AVTAGANDE SVENSKT STÖD FÖR ÖSTTIMORS SAK OCH ÖKANDE SVENSKA INTÄKTER FRÅN HANDELN MED INDONESIA



Ett handslag
för goda affärer.
Finansminister

Kjell-Olof Feldt
och Indonesiens
president
Suharto, 1984.

År	Sverige i FN om Östtimors rätt till självbestämmande	Svensk regering
1975	Ja	Socialdemokr.
1976	Ja	Borgerlig
1977	Ja	Borgerlig
1978	Ja	Borgerlig
1979	Ja	Borgerlig
1980	Avstår	Borgerlig
1981	Avstår	Borgerlig
1982	Avstår	Socialdemokr.
1983	Östtimorfrågan skjuts upp i FN	Socialdemokr.
1984	"	Socialdemokr.
1985	"	Socialdemokr.
1986	"	Socialdemokr.

ES SVEK

Det "vidare samförstånd", som Djumiril nämner i sitt brev, låter inte vänta på sig. Det kan bl a avläsas i statistiken nedan över Sveriges kraftigt ökande export till Indonesien.

– Det blir svårt att föreställa sig annat än att Sveriges intresse av att förbättra sina handels- och andra relationer med Indonesien lett fram till det här ställningstagandet, säger Mats Hellström i riksdagen den 16.1.1982.

I september 1982 kommer den socialdemokratiska regeringen till makten och kritiken tystnar. Handelssatsningar på Indonesien och diplomatiska utbyten på hög nivå avlöser varandra. Även den nya regeringen avstår från att rösta för Östtimor i FN. Observatörskapet i IGGI kvarstår.

Men när även en socialdemokratisk regering exporterar vapen till Indonesien protesteras det från alla håll. Kritiken är så stark att alla partier i den parlamentariskt sammansatta rådgivande nämnden i krigsmaterielexportfrågor 1985 beslutar att stoppa exporten.

– Vi skall inte sälja någon krigsmateriel till Indonesien. Det är nödvändigt att vara mycket strikt, att följa de principer vi fastslagit i riksdagen, som innebär att vi inte ska exportera till länder som är i krig, eller där det är inre väpnade oroligheter, säger Jan-Erik Wikström (fp) den 11.9.1985.

Det socialdemokratiska partiets solidaritetsfond anslår 25 000 kronor till den radioförbindelse som upprättats mellan Australien och motståndsrörelsen Fretilin i Östtimor. Fonden ger enbart stöd till rörelser som har folkligt stöd.

Men knappt ett halvår senare, 20.2.1986, tas ett regeringsbeslut om den största svenska vapenexporten hittills till Indonesien. Den är värd över 200 miljoner kronor. Mats Hellström, som nu är ansvarigt statsråd för vapenexporten, har svårt att förklara kovändningen.

I detta trängda läge erbjuds Utrikesdepartementets Indonesienhandläggare,

Dag Klackenberg, att tillsammans med representanter för Indonesien under tre dagar besöka Östtimor. Efter den visiten, som ockupationsmaktens gäst, uttrycker Klackenberg förståelse för Indonesiens invasion.

– Indonesien är missförstått angående Östtimor. Någon politisk eller religiös förföljelse av befolkningen förekommer inte. Oberoende är för dem, som lever på en låg nivå, ett ord utan innebörd, säger Klackenberg i Dagens Nyheter den 28.6.1986. Han uttalar i UD:s namn en förståelse för en ockupation i strid mot Folk rätt och FN-stadga.

Måttet är nu rågat för José Ramos Horta, motståndsrörelsen Fretilins representant i FN och en gång i tiden grundare av ett socialdemokratiskt parti i Östtimor. I ett brev till svenska UD skriver han:

– Jag litar inte längre på någon av er i regeringen. Ni har åsidosatt moral och rättvisa, ni har visat er kollektiva oohderlighet och opportunist. Jag vet att sanningen är på mitt folks sida. På er sida finns bara handelsintressen, och dessa har tagit över Sveriges traditionella engagemang för mänskliga rättigheter.

Inte bara Horta reagerar på Sveriges ändrade inställning. I sitt välkomsttal till det svenska kungaparet, säger Portugals president Soares den 30.9.1986:

– Särskilt allvarligt är för oss Östtimorfrågan, där man systematiskt nekar Maubere-folket rätten till självbestämmande, och den oförståeliga likgiltigheten hos många stater som borde gå i spetsen för försvaret av denna rättighet.

Och nog visar statsminister Ingvar Carlsson tydligt vilka intressen som prioriteras.

– Vad hade hänt om vi avbrutit? Vilka reaktioner hade vi fått från Indonesiens regering om Sverige levererat vapen under öppet krig och slutat när kriget trappats ner? Det hade varit oerhört svårt att förklara, säger Carlsson till Expressen den 16.3.1987.

EN SOLIDARITETSSJÄL FÖR EN MINISTERPOST

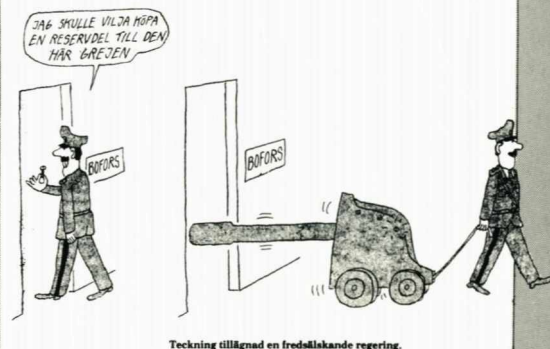
"Det grymma spelet är att alla stormakter från olika utgångspunkter prioriterar sina relationer till Indonesien och därmed lämnar Östtimors folk utan stöd."

"Självklart är det så att svensk vapenexport till Indonesien icke skall få förekomma." Mats Hellström, riksdagsman (s) i opposition 5.12.1979.

"Låt oss inte luras av den bedrägliga tystnaden kring det politiska skeendet i en av världens mest expansiva regioner."

"Indonesiens mål är uppenbarligen att fysiskt utplåna en stor del av Östtimors folk och att fullständigt utrota den kultur och det sociala sammanhang vari folket har levat." Mats Hellström i Dagens Nyheter 25.3.1980.

Ströyers dagbok



Vapenleveranserna till Indonesien fortsätter under den socialdemokratiska regeringen.

"Det enda vi accepterar är reservdelar och ammunition."

Mats Hellström, utrikeshandelsminister 1.12.1985.

"Vi har gjort den bedömningen att det finns alla skäl att låta de leveranser fortgå, som är knutna till tidigare åtaganden... De av och till uppflammande gerillastriderna inne i djungeln på Östtimor är inte av den arten att man bör avbryta vapenleveranserna."

Mats Hellström, 26.5.1986, sedan regeringen 20.2.1986 beslutat om export av vapen för över 200 miljoner kronor till Indonesien.



MATS HELLSTRÖM

är numer jordbruksminister och Anita Gradin har övertagit ansvaret för bl a vapenleveranserna till Indonesien.

Svensk vapenexport till Indonesien (miljoner kr)

Svensk export till Indonesien (miljoner kr)

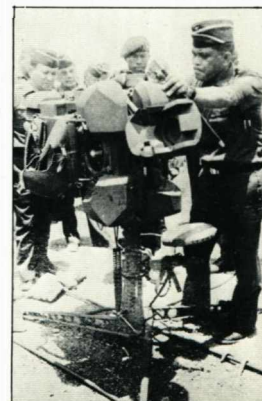
–	107
–	139
1,1	84
38,8	151
70,7	310
21,0	252
40,7	356
85,8	632
23,8	704
72,0	573
20,0	684
94,0	856

1.) Den 20.2.1986 beslutade den svenska regeringen att tillåta export av vapen för drygt 200 miljoner kr till Indonesien under kommande år.

2.) Samma år som Sverige slutade stödja Östtimor i FN, 1980, begärde den borgerliga regeringen att Sverige skulle få en observatörsplats i biståndskonsortiet IGGI. Genom IGGI har flera stora västländer, m fl stött Indonesien med 15 miljarder dollar i bistånd sedan militärkuppen 1965. Samtliga IGGI-länder röstar nej eller avstår i FN-omröstningarna om Östtimors rätt till självbestämmande. IGGI-engagemanget fortsätter under den socialdemokratiska regeringen.

3.) Sedan Indonesien 1975 invaderade Östtimor har Sverige givit totalt 7 miljoner kr i katastrofhjälp till Östtimor genom skilda internationella organisationer. Under samma tid har svenska vapen för 468 miljoner kr anlänt till ockupationsmakten Indonesien.

Indonesiens ÖB, general Benny Murdani vid en avskjutningsramp till Bofors robot RBS-70.





Marketplace, East Timor, 1974

Exsistere